

РОБОТА З ЛІНГВІСТИЧНОЮ ТЕРМІНОЛОГІЄЮ ЯК ЗАСІБ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

Професійна діяльність людини значною мірою визначає повноцінність її життя, є показником того, відбулася вона як особистість, фахівець, громадянин чи ні.

Основними складниками успішної професійної діяльності є: ґрунтовні професійні знання; практичні вміння й навички, що формуються на їх основі; власний стиль життя і праці; розвинена комунікативна культура.

Комунікативна культура – це система знань, норм, цінностей і зразків поведінки, прийнята в певному суспільстві, яку людина природно реалізує в офіційному і неофіційному спілкуванні. Розвинена комунікативна культура, що матеріалізується переважно в мовленні, є умовою активної співпраці людей у різних сферах діяльності, досягнення ними життєвого успіху. Тому проблема формування мовної особистості, людини, яка виявляє високий рівень мовної і мовленнєвої компетенції, вирішується як у загальноосвітніх навчальних закладах, так і в системі вищої освіти. Особливого значення набуває вивчення мов для студентів філологічних спеціальностей, для яких мови є не тільки засобом пізнання, спілкування, репрезентації себе в соціумі, реалізації професійних умінь і навичок, а і змістом професійної діяльності. Саме з вивченням мов пов'язаний процес формування професійних умінь і навичок студентів-філологів.

Курс «Українська мова (за професійним спрямуванням)» продовжує шкільний курс української мови. Мета його вивчення у ВНЗ – усвідомлення системи української мови й розкриття особливостей її функціонування передусім у межах наукового і офіційно-ділового стилів (професійного спілкування).

Оскільки цей курс практичний, важливо уникнути дублювання шкільної програми української мови. З іншого боку, зважаючи на обмежену кількість

годин і практичне спрямування навчання, немає можливості ґрунтовно вивчати курс сучасної української літературної мови. Розв'язанню цієї суперечності, на нашу думку, сприятиме, зокрема, робота над лінгвістичною термінологією на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням).

Збагачення словникового запасу як загальноживаною лексикою, так і термінологічною є важливим аспектом удосконалення мовлення студентів-філологів і передумовою повноцінної професійної діяльності їх.

Точне знання про будь-яке явище об'єктивної дійсності вимагає також і точного знання його назви-терміна. Наука, породжуючи відповідні терміни, при цьому сама просувається вперед завдяки визначенню точного смислу цих термінів, оскільки вони не тільки пасивно реєструють поняття, але у свою чергу впливають на ці поняття, уточнюють їх, відділяють від суміжних уявлень.

Термін – слово або словосполучення, що виражає чітко окреслене поняття певної галузі науки, техніки, мистецтва, суспільно-політичного життя. Його ознаки: 1) однозначність (у межах певної системи); 2) точність і байдужість до контексту; 3) стилістична нейтральність; 4) стислість (проте це критерій, мабуть, бажаний, ніж реальний); 5) наявність чіткої дефініції; б) відсутність синонімів чи антонімів у межах певної системи [1].

Точність – важливий аспект мови професійного спілкування. На думку С.Л.Рубінштейна, точною можна вважати мову, у якій слова є термінами, а їх значення – поняттями. Науковець зазначав, що слово стає терміном за умови, якщо воно звільняється від випадкового змісту й повністю виділяється з контексту певної системи знань. За його визначенням, “суттєвою стороною розвиненої мови є вміння користуватися словами наукової мови як термінами та здатність усвідомлювати їх точне термінологічне значення” [2, с.479].

Для засвоєння термінів у шкільній практиці вчений рекомендував давати школярам спочатку текст, на основі якого вони можуть з'ясувати значення слова-терміна, а потім уже вводити його в спілкування. Якщо

вводити термін раніше, то він залишиться словом повсякденної мови з більш або менш розпливчастим значенням. Конкретне розв'язання питання, що стосується встановлення етапу роботи над терміном, може видозмінюватися залежно від особливостей навчального матеріалу і розумового розвитку школярів, але загальний принцип має залишатися незмінним: “термін визначається з контексту наукового знання; точна мова – це контекстна мова” [2, с.480]. Для студентів ВНЗ, що вивчають УМ (за професійним спрямуванням), контекстом такого наукового знання під час засвоєння професійних термінів є її шкільний курс.

Окрім того, пізнанню, запам'ятовуванню, зберіганню й відтворенню термінів сприяють і психофізіологічні особливості: словесна пам'ять має міцно закріплені одиниці зі сфери повсякденної мови; уже створена певна система знань з української мови, у якій терміни відмежовуються від загальноживаних слів; розвинене образне й логічне мислення, високий рівень абстрагування тощо.

Умовою запам'ятовування матеріалу є його розуміння і повторення [І.Синиця, Н.Менчинська, В.Добромислов]. Найбільш доцільним для заучування є рівномірний розподіл повтору в часі та використання термінів у практичній діяльності. Цьому сприяє принцип наступності й перспективності навчання, що реалізується, зокрема, через міжпредметні зв'язки: зі шкільним курсом української мови, іноземними мовами та вступом до мовознавства.

Поняття, дефініція якого сконцентрована в терміні, – це форма відбиття світу і мислення, за допомогою якої пізнається сутність явищ і процесів, узагальнюються їхні суттєві сторони та ознаки. У роботі над ним і терміном необхідно виходити з положення, що поняття не лише знання, а й думка. Як знання поняття засвоюється, як думка поняття розвивається, причому розвиток поняття здійснюється в процесі його засвоєння. Це ми враховуємо під час навчання.

На першому занятті розглядаються основні поняття і терміни двох важливих суспільних категорій – мови та професійної діяльності (мова,

національна мова, державна мова, функції мови, її стилі й норми тощо). Це дозволяє визначити основні параметри навчальної роботи під час вивчення відповідного курсу.

Практика свідчить, що недостатнє розуміння значення термінів, невміння виділяти їхні суттєві ознаки призводить до неправильного формування понять. Наприклад, пояснюючи вживання апострофа, студенти формулюють правило так: “після губних звуків перед йотованим голосним на письмі ставиться апостроф”. Але ж апостроф не може ставитися після звука, він ставиться після букви на позначення приголосного звука. З’ясування значень термінів допомагає усунути ці недоречності.

Важливим є усвідомлення студентами зв’язків між поняттями. Наприклад, починаючи вивчати морфологічні норми професійного мовлення, розглядаються поняття **граматична категорія, парадигма**, які краще засвоюються у зв’язку з поняттями **граматичне значення, граматична форма**. Формулювання визначень частин мови з використанням наведених термінів свідчить про розвиток лінгвістичної думки, про більш високий рівень розуміння мови як системи.

Збагачення мови студентів термінологічною лексикою відбувається і шляхом використання прикладів у процесі вивченні різних тем курсу.

Постійною є робота зі словниками різних видів. Студенти отримують різнопланові завдання (перекладання, з’ясування значення слова, його етимології), що спонукають їх до користування словниками. Під час добору дидактичного матеріалу звертаємо увагу на насиченість його термінологічною лексикою. Значення окремих термінів з’ясовуємо за словниками (тлумачним, іншомовних слів, термінологічним).

Ефективному засвоєнню лінгвістичних термінів, глибокому усвідомленню їх сприяє етап контролю та корекції знань студентів. Даючи відповіді на тестові завдання: “Яке з поданих визначень є більш точним?”, “Яке з поданих визначень є правильним?”, студенти мають змогу перевірити свої знання, краще запам’ятати терміни. Така поетапна робота зумовлює

включення термінів до активного запасу слів для оперативного використання їх студентами в мовленні.

Отже, упровадження в професійно-виробниче мовлення студентів термінів, зокрема лінгвістичних, з урахуванням їх синтагматичних і парадигматичних особливостей – одне із завдань курсу української мови (за професійним спрямуванням). Пропедевтичними засадами роботами над терміном вважаємо такі:

1. Термін виступає не як слово або словосполучення, а як абстрактне поняття.
2. Для успішного засвоєння термінів студенти повинні одержати чіткі поняття про їх лексичну співвіднесеність.
3. Для міцного оволодіння теоретичними основами мови та для розвитку комунікативно-професійного мовлення студенти мають цілеспрямовано і систематично вживати терміни у своїх навчально-наукових висловлюваннях.

Шляхами роботи над лінгвістичною термінологією, збагаченням професійної лексики є:

- цілеспрямоване вивчення термінів, необхідних для усвідомлення мови як системи;
- постійна робота зі словниками;
- використання термінів як дидактичний матеріал;
- перевірка засвоєння термінів на етапі контролю й корекції знань;
- здійснення міжпредметних зв'язків.

На нашу думку, така систематична й різнопланова робота з термінами сприятиме формуванню системи фахових знань, буде корисною при вивченні інших мов, забезпечить належний рівень професійної компетентності.

Література:

1. Ганич Д.І., Олійник І.С.Словник лінгвістичних термінів. – К. : Вища школа, 1985.

2. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии : в двух томах. – М. : Педагогика, 1989. – Т.1.